

Syntax

větné členy

podmět = subjekt

- ve školské syntaxi postaven naroveň přísudku
  - rys bezprostředněsložkového pojetí věty
- s přísudkem je spjat vztahem **shody = kongruence**

Králíci byli domestikováni.

Karla sedí na gauči.

co může být podmínětem?

co může být podmětem?

- **každý slovní druh**
  - *Na louce hopkají **králíci**.; Na louce hopkalo osm **králíků**.*
  - *Nakonec přišli jenom **čtyři**.*
  - *Ta jeho věčná „**kdyby**“ mě unavují.*
- i vztažná zájmena
  - *Slovník, **který** leží na stole, okousala Karla.*
- sekundárně i přivlastňovací zájmena
  - ***Naši** (= tenisté) včera porazili Chorvaty.*
- infinitiv
  - ***Učit se** syntax je zábavné.*
- adjektiva
  - ***Moudřejší** ustoupí.*

přítomnost podmětu ve větě

- v češtině může být **nevyjádřený**
  - *Nepřišla. (Lída nepřišla. / Bouře nepřišla.)*
- **!!! toto je jiný případ, než absence podmětu ve větě**
  - *Prší. / Sněží. / Mrzne. / Lije. / Fouká.*
  - *Bolí mě v zádech. / Loupe mě v kříži. / Píchá mě na prsou. / Svědí mě na noze.*
  - *Přeskočilo ti, nebo co?*
  - *Ráno bývá chladno. / Bylo jí často smutno. / Po dešti bude venku příjemně.*
  - *Mohlo by zase být hezky. / Začalo mi být úzko.*

= bezpodmětné věty

pád podmětu

- standardně **nominativ**
  - *Ulrich si často rád zpívá.*
- **genitiv** ve třech případech !!!
  - **genitiv numerativní**
    - *Sedm **chlapců** na sraz nedorazilo.*
  - **genitiv záporový**
    - *Nebylo **důvodů** k pochybám.*
  - **genitiv partitivní**
    - *Hospodáři přibylo **starostí**.*

vedlejší věta podmětná

- odkazuje na věc (abstraktum), nebo na bytost
  - *Bylo nám sděleno, že se zakazuje vycházet.*
  - *Kdo bude viděn na ulici, bude zastřelen.*
- aby mohla být VV podmětná, musí podmět chybět v její větě řídicí
  - *Líbilo se mu, že ho nikdo nemá rád.*
VS *Fakt, že ho nikdo nemá rád, se mu líbil.* = VV přívlastková
- VV má sama svůj vlastní podmět
  - *Bylo nám sděleno, že se zakazuje vycházet.*
  - *Kdo bude viděn na ulici, bude zastřelen.*

Je v některém z následujících větných celků ve funkci podmětu číslovka?

- *Tři je Kamilovo šťastné číslo.*
- *Tři koblihy si Kamil nechal na svačinu.*
- *Tři koblihy na vzduchu ztvrdly.*
- *Tři lidé už tvoří tým.*
- *Tři už tvoří tým*

Je v některém z následujících větných celků ve funkci podmětu číslovka?

- *Tři je Kamilovo šťastné číslo.*
- *Tři koblihy si Kamil nechal na svačinu.*
- *Tři koblihy na vzduchu ztvrdly.*
- *Tři lidé už tvoří tým.*
- *Tři už tvoří tým.*

přísudek = predikát

- s podmětem je spjat vztahem **shody = kongruence**

- v závislostní syntaxi – centrum věty

- UDPipe

Milujeme syntax. Venku sněží. Venku padá bílý sníh.

Karla žere seno, které je voňavé a které jí chutná.

přísudek = predikát

- **typy přísudků**

- **holý/rozvitý**

Karla žere.

Karla často žere na posteli.

- **slovesný/jmenný se sponou + jmenný bez spony**

Karla hopká.

Karla je zlobivá. Karla se za trest v příštím životě stane mravencem.

Sliby – chyby. Čekárna zde. Učení – mučení.

- **složený/jednoduchý**

Karla může běhat po pokoji. Karla začala okusovat gauč.

Karla běhá po pokoji. Běhala jsem po louce. Pila bych pivo!

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- typicky spona *být* + podstatné/přídavné jméno
- spona
  - vyjadřuje gramatické kategorie, lexikální význam nese postsponová část
  - *být*
    - + *stát se* (semi-copula, quasi-copula, polosponové sloveso)
    - + *mít* (objektová spona) jako tzv. kategoriální sloveso (nese pouze gramatické kategorie, nikoliv význam „vlastnit“)
- jmenná část (postsponová)
  - jméno
  - příslovce
  - předložka
  - číslovka
  - citoslovce

přísudek jmenný se sponou (sponově- jmenný)

- *Kamarád je učitel.*
- *Kamarád se stal učitelem.*
- *Karla má talent všechno okousat.*
- *Všechna péče byla nadarmo.*
- *Jen jeden poslanec byl proti.*
- *Je nás jedenáct.*
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← být + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.*
- *Karla má talent všechno okousat.*
- *Všechna péče byla nadarmo.*
- *Jen jeden poslanec byl proti.*
- *Je nás jedenáct.*
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← *být* + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.* ← *stát se* + substantivum
- *Karla má talent všechno okousat.*
- *Všechna péče byla nadarmo.*
- *Jen jeden poslanec byl proti.*
- *Je nás jedenáct.*
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← *být* + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.* ← *stát se* + substantivum
- *Karla má talent všechno okousat.* ← *mít* + substantivum
- *Všechna péče byla nadarmo.*
- *Jen jeden poslanec byl proti.*
- *Je nás jedenáct.*
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← *být* + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.* ← *stát se* + substantivum
- *Karla má talent všechno okousat.* ← *mít* + substantivum
- *Všechna péče byla nadarmo.*
- *Jen jeden poslanec byl proti.*
- *Je nás jedenáct.*
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← *být* + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.* ← *stát se* + substantivum
- *Karla má talent všechno okousat.* ← *mít* + substantivum
- *Všechna péče byla nadarmo.* ← *být* + příslovce
- *Jen jeden poslanec byl proti.*
- *Je nás jedenáct.*
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← *být* + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.* ← *stát se* + substantivum
- *Karla má talent všechno okousat.* ← *mít* + substantivum
- *Všechna péče byla nadarmo.* ← *být* + příslovce
- *Jen jeden poslanec byl proti.* ← *být* + předložka
- *Je nás jedenáct.*
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← *být* + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.* ← *stát se* + substantivum
- *Karla má talent všechno okousat.* ← *mít* + substantivum
- *Všechna péče byla nadarmo.* ← *být* + příslovce
- *Jen jeden poslanec byl proti.* ← *být* + předložka
- *Je nás jedenáct.* ← *být* + číslovka
- *Petrovi je hej!*

přísudek jmenný se sponou (sponově-jmenný)

- *Kamarád je učitel.* ← *být* + substantivum
- *Kamarád se stal učitelem.* ← *stát se* + substantivum
- *Karla má talent všechno okousat.* ← *mít* + substantivum
- *Všechna péče byla nadarmo.* ← *být* + příslovce
- *Jen jeden poslanec byl proti.* ← *být* + předložka
- *Je nás jedenáct.* ← *být* + číslovka
- *Petrovi je hej!* ← *být* + citoslovce

složený přísudek

- slovesný i jmenný se sponou
- modální/fázové sloveso
  - *moci, muset, smět, chtít, mít, umět, ráčit, hodlat*
  - *začít, přestat, zůstat*
- *Karla umí dobře skákat.*
- *Karla musí přestat okusovat oblečení.*
- *Karla musí začít být hodná.*

co může být přísudkem?

- typicky sloveso
- citoslovce *Karla **hop** na postel.   Ondřej **mrd** mobil na zem.*
- VV přísudková – nahrazuje jmennou část přísudku
Obloha byla, jako by ji vymetl.
Syn byl takový, jaký je otec.

vedlejší věta přísudková

- <https://www.youtube.com/watch?v=i5NrKFbOCII>

předmět = subjekt

- závislý na slovese (nikoliv jen na přísudku) či přídavnému jménu
- vztah řízenosti (rekce)
  - *Jíst zeleninu je nebezpečné.*
  - *Měl chuť vraždit ještěrky.*
  - *Rozhodl se nakoupit zbraně.*
  - *Zašel nakoupit zbraně do obchodu.*

co může být předmětem?

- **Každý slovní druh;** situace je stejná jako u podmětu
  - *Zastřelili hajného.*
  - *Nesnáším ta jeho věčná „proč“.*
  - *Dokázal vždy říci svůj názor.*
  - *Mluvili pořád jen o těch dvou.*

pád předmětu

- **jakýkoliv kromě vokativu**
  - *Bál se své přítelkyně.*
  - *Daroval jí novou koalu.*
  - *Já sázím na špatné koně.*
  - *Povídali si o dvorské lyrice.*
  - *Zabývali se slovním bohatstvím.*
  - *Přestaň hýbat těmi tyčemi!*
- **tranzitivní slovesa = přechodná slovesa**
  - vyžadují předmět v akuzativu
  - *Přinášíme vám noviny.*

vedlejší věta předmětná

- ve většině případů je na předmět převoditelná, alespoň v zájmené podobě
  - *Řekl jsem jí, že se s ní rozcházím. / Řekl jsem jí o (našem) rozchodu.*
  - *Slíbil jsem, že se nebudu zlobit. / Slíbil jsem to.*
- pád může být naznačen v řídící větě odkazovacím slovem = **není VČ**
  - *Nechci se smířit s **tím**, že Ivo nemá práci.*

přívlastek = atribut

- rozvíjí vždy podstatné jméno, popř. zájmeno
  - nevalenční doplnění → nezapisuje se do GVV
    - *Zamiloval se do mladé ženy.*
    - *Zamiloval se do zralé ženy.*
    - *Zamiloval se do starší ženy.*
-
- Zamiloval se do ženy.*

co může být přívlastkem?

- PK shodný (kongruentní) – přídavné jméno, zájmeno, číslovka, nesklonné cizí adjektivum
- PK neshodný (nekongruentní) – cokoliv
- *Chuť zkusit si **odvážný** skok **plavmo**.*
- *Slovo „**at'**“ je částice.*
- ***senza** prázdniny / **Gambrinus** liga / **lila** šaty*

dělení přívlastků

- podle typu syntaktické vazby → **shodný + neshodný**
  - shodný před řídicím jménem, neshodný za ním
  - *Karla ušatá, pampeliška lékařská; lásky žel, dvorů stín*
- podle míry nezbytnosti → **volný + těsný**
  - *Ředitel pronášející řeč se postavil.* (vyjadřuje podstatnou vlastnost)
  - *Ředitel, pronášející řeč, se postavil.* (nezužuje významový obsah)
- podle počtu a typu řazení → **holý + postupně se rozvíjející + několikanásobný**
  - *zelené údolí*
  - *překrásné zelené údolí*
  - *překrásné a nedotčené údolí*

vedlejší věta přívlastková

- ptáme se „**jaký?/který?**“ – neřídíme se spojkou
  - *Představa, že se vydá do vesmíru, ho vzrušovala.*
  - *Názor, aby populace získala kolektivní imunitu, získává na váze.*
  - *Přízrak, který se mu zjevil, mluvil o jeho zesnulé tetičce.*

doplňěk

- **jediný větný člen s dvojí vazbou – na sloveso a podstatné jméno**
- dobře vysvětleno zde: <https://vladimirvanecek.cz/doplnek-jako-vetny-clen/>

doplňěk

- typicky se váže na podmět, předmět, někdy i na PU
  - *Potkal jsem ji ustaranou.*
  - *Jmenovali ho generálem.*
  - *Považovali ho za blázna.*
  - *Plul jsem do podsvětí mrtev.*
  - *Petrovi je nejlépe samotnému.*
  - *Magda se vrátila do pokoje už uklizeného.*

vedlejší věta doplňková

- obvykle **po slovesech smyslového vnímání** (*vidět, slyšet, spatřit, sledovat, pozorovat, zahlédnout, cítit, vnímat apod.*)
  - + typicky spojky *jak, jako, kterak*
- *Viděl slunce, jak zapadá za mandarinkový obzor.*
- *Slyšel kosy, jak se po dlouhé zimě probouzejí.*

vedlejší věta doplňková

- podstatné: postavení jména
  - je-li podmět vedlejší věty ve větě hlavní předmětem → VV doplňková
  - není-li podmět vedlejší věty ve větě hlavní zmíněn → VV předmětná
- *Viděla jsem králíky, jak poskakují v trávě.* ← VV doplňková
- *Viděla jsem, jak králíci poskakují v trávě.* ← VV předmětná

příslovečná určení = adverbíále

- rozvíjí sloveso nebo přídavné jméno, případně příslovce
  - *Odešel **po svých** / **nakoupit** / **kvůli hádce** / **rozčileně**.*
  - ***Pěkně technicky** vyřešený problém.*
- čistě sémantický větný člen, bez morfologické vazby na slovo řídicí
  - *Petr si hrál **s míčem** / **na zahradě** / **několik hodin** / **na mobilu** / **večer**.*
  - *Jáma byla **metr** hluboká.*
  - ***O Vánocích** chodil spát **pozdě**.*
  - *Je hezčí **než Hildegarda**.*
  - *Už **tolikrát** jsme umřeli.*

co může být PU?

- typicky **příslovce**
- také **předložková** skupina
- **výjimečně substantivum**
  - *Tvářil se jako **boss**.*
  - ***Před Káhirou** se shromažďovali rozvzteklí lidé.*
  - *Chodila **naboso**.*
  - *Vypadala strašně **cool**.*
  - *Žijeme **Brno**.*
  - *Třásli jsme se **strachy**.*

typy PU

- PU místa
  - *Vydal se do Ostravy / na Malorku / přes údolí / k řece / za obzor.*
- PU času
  - *Zabil ji včera / před rokem / kdysi dávno / 15. prosince / v úterý.*
- PU způsobu
  - *Psal komplikovaně / s vervou / bez zábran / po proustovsku / pro forma.*
- PU míry
  - *Pil hodně / přes míru / extrémně / jako Dán.*

typy PU – tzv. příčinnostní

- PU příčiny
  - *Radovala se z jeho neúspěchu. / Zemřel na úplavici.*
- PU přípustky
  - *Navzdory očekávání tu výpravu přežili.*
- PU podmínky
  - *Za těchto okolností je lépe nevycházet.*
- PU účelu
  - *Vraždil pro peníze.*
  - *Sešli jsme se za účelem podepsání smlouvy.*

další typy...

- PU prostředku
  - *Přijel **autobusem**. / Zatloukl hřebíky **kladivem**. / Praštil ho **palicí**.*
- PU průvodních okolností
  - *Přišel **s rukou v sádře**.*
- PU původce děje
  - *Vesnice byla vypálena **nacisty**.*

Většinou se objevují ve speciálních kontextech a dají se zahrnout pod některý ze základních typů!

vedlejší věta příslovečná

- každý typ PU lze vyjádřit jako vedlejší větu
- důležité je položit vhodnou otázku
  - *Pobíhal, jako kdyby ho bodla vosa.*
  - *I když si to nepřejeme, asi se to stane.*
  - *Přijdu, až se budeš cítit lépe.*
  - *Byl tak tvrdohlavý, až ztratil všechny kamarády.*
  - *Abys něco našel, musíš to přestat hledat.*

cvičení VČ